

***TUNNISTA
VALHEELLISET
SISÄLLÖT JA
VALEUUTISET***

Usein kysytyt kysymykset

SANASTOA

Valeutinen (fake news)

Aiemmin viitannut vääristeltyä tietoa sisältävään, uutiselta näyttävään sisältöön. Käsitettä on kuitenkin alettu käyttää keskustelussa aseena silloin, kun on pyritty hyökkäämään mitä tahansa eri mielipidettä edustavaa sisältöä tai henkilöä vastaan. Käsitteen epämääräistymisen vuoksi esimerkiksi Euroopan komissiossa on sen sijaan siirrytty käyttämään käsitettä **disinformaatio**.

Disinformaatio

virheellistä, harhaanjohtavaa ja paikkaansa pitämätöntä tietoa tai tiedon tarkoituksellista valikoimista viestin välittäjän päämäärien edistämiseksi

Malinformaatio

tahattomasti levitettyä väärää tai virheellistä informaatiota

Propaganda

systemaattista toimintaa, jossa voimakkaila manipulaatiomenetelmillä pyritään vaikuttamaan ihmismassojen asenteisiin tavoitteena ajaa tietyn toimijan etuja ja (poliittista) aatetta

Materiaalin on tuottanut Mediakasvatusseura osana Suomi-Somalia Seura ry:n Caawinaad-hanketta. Lisätietoja: www.mediakasvatus.fi ja www.suomisomaliaseura.fi

1. MITEN TUNNISTAN VALEUUTISEN?

Tarkastele tietoa kriittisesti

Tarkastele tietoa kriittisesti

Valeuutisessa sekoittuvat usein fakta ja fiktio. Se on epämääräistä, usein yksipuolista, joskus huumoria ja solvauksia sisältävää uutisointia, videoita, kuvia tai muuta sosiaalisen median sisältöä, joka vetoaa ihmisten suuriin tunteisiin. Asia voi olla liian uskomatonta ollakseen totta.

Valeuutisten tunnistaminen voi olla vaikeaa, sillä usein valeuutisointi matkii luotettavaa uutisointia ja esimerkiksi logoja. Lisäksi uutisessa voidaan väittää, että tieto on peräisin luotettavasta ja tunnetusta lähteestä.

- **Tutki sisältö huolellisesti, myös lähteet ja tekijä – löydätkö niistä lisätietoa?**
- **Löytyykö sama uutinen myös muualta?**
- **Onko uutisessa huomioitu useita näkökulmia?**
- **Tuntuuko asia liian uskomattomalta ollakseen totta?**

2. MIKSI VALEUUTISIA TEHDÄÄN?

Mieti viestin tarkoitusperiä

Mieti viestin tarkoitusperiä

Harhaanjohtavalla uutisoinnilla tavoitellaan rahaa (esim. myydään jotakin, kerätään rahaa) tai valtaa – tai molempia yhdessä. Valeuutisilla halutaan vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin, tunteisiin ja käyttäytymiseen. Toisinaan niillä halutaan aiheuttaa kaaosta, hämmennystä sekä horjuttaa luottamusta tiettyihin henkilöihin, yhteiskuntaan tai instituutioihin. Joskus kyse voi olla kiusanteosta.

- **Mieti, miksi sinun huomiosi haluttiin herättää?**
- **Millaisia tunteita sisältö pyrki herättämään?**
- **Mikä asia erityisesti herätti huomiosi?**

3. KETKÄ TUOTTAVAT JA LEVITTÄVÄT DISINFORMAATIOTA?

Erilaiset tahot

Erilaiset tahot

Vale uutisia ja valheellista sisältöä tuottavat rahaa ja valtaa tavoittelevat, järjestäytyneet organisaatiot tai yhteisöt ympäri maailman. Nämä organisaatiot palkkaavat ihmisiä kirjoittamaan uutisia tietyistä näkökulmista, jotka eivät perustu tutkittuun tietoon tai faktaan. Lisäksi väärää informaatiota voi tuottaa kuka vain henkilö, joka esimerkiksi väittää olevansa tietyn asian asiantuntija. Ole tarkkana, koska kuka tahansa voi luoda vale uutisen, jopa valtiot.

- **Kuka uutisen on kirjoittanut?**
- **Onko sisällössä käytetty asiantuntijoita, entä keitä he ovat?**
- **Kuka uutisen on kirjoittanut?**
- **Ketkä ovat luotettavia asiantuntijoita?**
- **Perustuuko uutinen tutkittuun tietoon, ihmisten kokemuksiin tai kertomuksiin?**

4. MITEN VÄÄRÄ TIETO JA VALEUUTISET LEVIÄVÄT?

Nopeasti ja laajasti

Nopeasti ja laajasti

Väärä tieto ja valeuutiset leviävät nopeasti sosiaalisessa mediassa, kuten Facebookissa, Twitterissä, Instagramissa ja WhatsAppissa. Valeuutinen herättää usein suuria tunteita ja reaktioita, minkä vuoksi se saa nopeasti huomiota. Kun moni ihminen jakaa valheellista tietoa, sen alkuperäinen julkaisija jää helposti pimentoon.

Vaikka uutinen olisi tullut vastaan puskaradion, oman somevirran, kaverin tai sukulaisen kautta, se ei automaattisesti tarkoita, että uutinen on luotettava tai totta.

- **Mitä sinä jaoit viimeksi?**
- **Tarkistitko uutisen tai tiedon alkuperän?**

5. MIKSI VALEUUTISET LEVIÄVÄT NOPEASTI?

Ne puhuttelevat tunteita

Ne puhuttelevat tunteita

Kaikella uutisoinnilla halutaan herättää kiinnostusta ja puhutella tunteita, koska uutisille halutaan mahdollisimman laaja yleisö. Valeuutisisissa monimutkaisia asioita kuitenkin yksinkertaistetaan tai vääristellään, jolloin voimakkaat reaktiot tukevat vastakkainasettelua sekä eri tahojen omia tarkoitusperiä.

Omat näkemyksesi ja kokemuksesi vaikuttavat, kuinka vastaanotat ja tulkitset uutisia ja minkäläisten sisältöjen pariin hakeudut.

- **Etsitkö omaa arvomaailmaasi tukevaa uutisointia?**
- **Miten suhtaudut viranomaisten tuottamiin tietoihin?**

6. MILLAISIA ONGELMIA VÄÄRÄ TIETO JA VALEUUTISET VOIVAT AIHEUTTAA?

Vakavia seurauksia

Voivat aiheuttaa vakavia seurauksia

Valeuutiset välittävät väärää tietoa, mikä voi aiheuttaa vaaratilanteita, esimerkkinä valheellinen terveysuutisointi. Viranomaisten tiedotus perustuu sen hetken tuoreimpaan tutkittuun tietoon. Valeuutisten avulla voidaan myös vahingoittaa ihmisten mainetta peruuttamattomasti tai huijata ihmisiä lahjoittamaan huijareille hyväntekeväisyyden sijaan. Mediasisällöt voivat vaikuttaa ihmisten päätöksentekoon ja toimintaan kuten äänestyskäyttämiseen ja vaaleihin. Näin ollen on tärkeää erottaa fakta fiktiosta.

- **Oletko tunnistanut tai huomannut, miten uutisointi tai eri mediasisällöt ovat vaikuttaneet ihmisten mielipiteisiin?**

7. MITEN VALEUUTISET VAIKUTTAVAT LUOTETTAVIIN TIETOLÄHTEISIIN?

Väärä tieto voi johtaa harhaan

Väärä tieto voi johtaa harhaan

Valeuutiset nakertavat luottamusta luotettaviin tietolähteisiin esimerkiksi terveyteen liittyvässä viestinnässä, jossa tieto voi muuttua nopeastikin. Väärä tieto johtaa harhaan, luo epäluuloa ja epäuskoa sekä viranomaisten viestintää, luotettavia medioita että yhteiskuntaa kohtaan.

- **Milloin sisältö on julkaistu ja onko se vielä ajankohtainen?**
- **Mistä lähteistä etsit tietoa?**

8. MITEN VOIT VAIKUTTAA VALEUUTISTEN JA VÄÄRÄN TIEDON LEVIÄMISEEN?

Mieti kahdesti ennen kuin jaat

Mieti kahdesti ennen kuin jaat

Valeutisen tunnistaminen ja torjuminen on jokaisen henkilön vastuulla. Älä siis koskaan jaa uutista tai tietoa, ellet ole lukenut koko juttua huolella ja selvittänyt, onko kysymys oikeasta uutisesta tai tiedosta. Monissa maissa valeutisten tekeminen, levittäminen sekä niillä vahingon aiheuttaminen voi olla rikollista toimintaa. Lisäksi toisista henkilöistä valheellisen tai yksityisen tiedon tai kuvien levittäminen voi olla tuomittava teko.

Tarjolla on eri tahojen tuottamaa materiaalia ja tietolähteitä sekä viranomaisten, luotettavien medioiden, kirjastojen että järjestöjen tuottamana.

- **Kenen julkaisemaan tietoon luotat?**